

СЪВРЕМЕННИ ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ НА СТОПАНСКАТА ДЕЙНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ АГРАРНИЯ СЕКТОР

Янислав Андреев
Тракийски университет, Стара Загора

Резюме

В момента има много проблеми пред българския аграрен сектор, но предоставянето на финансови ресурси на стопанските субекти в индустрията заслужава първостепенно внимание. Неблагоприятната икономическа ситуация като цяло в страната не може да повлияе на финансовата подкрепа на аграрния сектор. Това е отразено в намаление на държавните средства, значително несъответствие в цените на средствата за производство и продадените селскостопански продукти, намаление на кредитите, отпуснати на промишлеността, и в резултат на това невъзможността да се осигури самостоятелност на производството. В тази връзка, в условията на пазара е необходим принципно нов подход за организиране на финансова подкрепа за аграрния сектор на икономиката, за неговото подобряване чрез предприемане на активни мерки на ниво земеделски предприятия, държавна и местна власт и създаване на нови финансови и кредитни структури. Всичко това налага да се проучат съществуващите теоретични и методологически въпроси на финансовата подкрепа за възпроизводствения процес в селското стопанство и да се оправдаят нови подходи за тяхното решаване в съвременни условия. Целта на публикацията е да се разработят методологични подходи и практически препоръки за подобряване на финансовата подкрепа на възпроизводствения процес в аграрния на регионално ниво. За да се постигнат тези цели е необходимо да се решат следните задачи: проучване на теоретичните и методологическите аспекти на финансовата подкрепа за процеса на възпроизводство в аграрния сектор; проучване на съвременните тенденции във финансова подкрепа за аграрния сектор в страни с развита пазарна икономика; определяне на посоката за подобряване на кредитната сигурност на аграрния сектор в България. Предмет на изследването са съвременните тенденции на финансова подкрепа за селскостопанското производство в България.

Ключови думи: финансови аспекти, аграрен сектор, финансиране на аграрни производители, селскостопански производители, съвременни тенденции при финансиране на аграрния сектор.

Keywords: financial aspects, agrarian sector, financing of agricultural producers, agricultural producers, modern tendencies in the financing of the agrarian sector.

JEL: Q14, F36.

Увод

Финансирането на предприятията е в основата на финансовата система на държавата, тъй като предприятията са основен компонент на националния икономически комплекс. Състоянието на финансите на предприятието оказва значително въздействие върху наличието на финансови ресурси от националните и местните фондове. Колкото по-силно и по-стабилно е финансовото състояние на предприятията, толкова по-сигурни са държавните и местните фондове, толкова по-пълно се удовлетворяват социалните и други нужди на населението.

Без нормалното функциониране на финансовия механизъм пазарната икономика не може да работи. Задачата на държавата е да оцени ролята на финансовите отношения в даден период на развитие. Едно от основните условия за ефективно развитие на аграрния сектор е въвеждането и прилагането на ефективно, добре организирано, стратегическо управление на тази индустрия, което позволява оттегляне от кризисната ситуация и осигурява стабилна тенденция на икономически растеж на селскостопанското производство.

Ето защо в съвременните икономически условия е необходимо да се научат как да се съчетае пълната независимост на предприятията с държавното регулиране на икономиката и финансите.

Управление на финансовите аспекти на предприятието

Финансовите аспекти на предприятието са средствата, с които разполага, насочени към обновяване и развитие на производството, поддържане на социални съоръжения, реализиране на финансови инвестиции, финансови резерви (фондове) и други цели. Финансовите ресурси, използвани за развитието на производствения процес, представляват капитал в неговата парична форма.

Най-важната задача и функция на финансовото управление е увеличаване на капитала, който създава печалба, която се осигурява само при условие за организиране на постоянен оборот на капитала, неговата посока в областите на индустриална и стопанска дейност, които носят (създават) печалба.

Управлението на финансовите ресурси като сложен процес се състои в вземане на финан-

сови решения, насочени към запазване или промяна на краткосрочното или дългосрочното финансово и имуществено състояние на едно предприятие в сравнение със сегашното. Този процес включва, на първо място, организацията за предоставяне на финансови средства на предприятието; второ, процесът на управление на тяхното използване.

Организацията на процеса на осигуряване на предприятие с финансови ресурси (управление на процеса на формиране на източници на финансови ресурси, отразена в пасивната страна на баланса) е първият проблем, който възниква едновременно с намерението или решението за създаване на предприятие и изисква неговото постоянно решение, защото обновяването на източниците на финансови ресурси не е решено веднъж завинаги.

В същото време винаги е необходимо да се определи и подходящо да се изберат оптималните източници на финансиране за дейността на предприятието. Спецификата на този аспект на проблема се състои в това, че обслужването на един или друг източник на финансови ресурси струва на предприятието по различен начин: всеки източник на финансиране има своята цена и тази цена в момента на вземане на решение не може да бъде точно установена във всички случаи. За тази цел се извършва делението:

- обема и състава на ресурсите, необходими за просто възпроизводство (запазване на съществуващия производствен и икономически потенциал на предприятието) и разширяване на неговата дейност или напротив, намаляване на цялата (или някои видове) икономическа дейност;
- източници за финансиране на допълнителни изисквания за финансови ресурси;
- време на привличане (координиране на обеми и условия за получаване на средства в съответствие с необходимостта от тях);
- форми и методи за мобилизиране на финансови ресурси (използване на банкови заеми; издаване на ценни книжа и др.);
- разходите, свързани с привличането на финансови ресурси (като цяло и за всеки вид): лихви по ползване на банкови заеми, използване на алтернативни финансови инструменти;
- рискът, свързан с набирането на подходящ източник на средства (увеличението на собствения капитал е потенциално по-малко рисковано в сравнение с, например, банковите заеми).

Управлението на процеса на разпределение и използване на финансови ресурси (управле-

ние на процеса на разполагане на натрупаните средства, което се отразява в баланса на активите на дружеството) включва определянето на ефективните направления на капиталовите инвестиции (предимно на оборотния капитал) и формирането на подходяща структура на активите на баланса.

Структура и характеристики на движението на фиксиран и оборотен капитал в селското стопанство

Формирането на финансови ресурси се извършва за сметка на източници, разделени по форма на собственост на две основни групи: собствен капитал на предприятията и източници, равностойни на тях (печалба; амортизационни отчисления; средства, получени от продажба на ценни книжа; акции и други вноски на юридически и физически лица; средства от продажба на залогов сертификат, застрахователна полица и други парични постъпления (дарения, благотворителни вноски и други); и т.н.); привлечени средства (кредити и заеми).

Организацията на процеса на мобилизиране на финансови ресурси включва провеждането на ежедневна работа за оценка на възможните източници на формиране на собствен фиксиран и оборотен капитал. Ръководството трябва да има ясно разбиране за стабилните източници, които може свободно да използва, за да финансира основната си дейност, възможностите и ограниченията на тяхното използване, цената на капитала, както и да направи всичко възможно да запази съществуващите източници и да привлече алтернативни такива.

При извършването на практически дейности финансовите мениджъри са постоянно изправени пред проблема с избора на най-предпочитаните източници на финансиране. По правило собствените средства не са достатъчни за финансиране на всички предвидени разходи и е необходимо да се използва привлечен капитал. В същото време привличането на един или друг източник на средства изисква изпълнението на значителни разходи: изплащане на дивиденди; лихви по корпоративни облигации и получени кредити и заеми в банката, които формират цената на капитала.

При формирането на оптималната структура на източниците на финансови активи те обикновено излизат от обща цел, състояща се в необходимостта да се намери съотношение между привлечени и собствени средства, при които стойността на акциите на предприятието ще бъде най-висока. Нивото на дълга е важен показател за инвеститора на финансовото благосъстояние на предприятието.

Изключително високият дял на привлечените средства в пасиви показва повишен риск от фалит. Ако компанията предпочита да управлява собствените си средства, рискът от фалит се намалява. От друга страна инвеститорите получават сравнително малки дивиденди, те могат да започнат да продават акция, което в крайна сметка ще доведе до намаляване на пазарната стойност на предприятието. Необходимо е също така да се вземе предвид, че при всички случаи предприятието не трябва да използва пълния си капацитет за получаване на заеми: необходимо е да се поддържа определен резерв, за да могат да привлечат банкови заеми и други източници на средства при благоприятни условия.

Текущите (настоящите) активи представляват значителна част от общите активи на предприятието, а в някои отрасли (например в предприятията за търговия на едро) техният дял в структурата на баланса често надвишава дела на дълготрайните активи. Работният капитал или текущите активи са активи, които могат да бъдат превърнати в парични средства в рамките на една година или пълен производствен цикъл. Характерна особеност на текущите активи е относително високата им мобилност (възможността за бърз преход от стока към парична форма и обратно).

Ефективното управление на оборотния капитал е необходимо преди всичко за осигуряване на непрекъснатостта на текущите дейности на предприятието. От ефективността на управлението на текущите активи до голяма степен зависят резултатите от производствената дейност, а оттам и финансовите резултати, и финансовото състояние на дружеството. Това обстоятелство изисква осъществяването на непрекъснат мониторинг на формирането на фондове за оборотни средства. Обекти на управление на текущите активи са техният обем, структура, източници на формиране на оборотен капитал и структурата на тези източници.

Оборотният капитал включва такива големи групи оборотни средства като материални запаси; готови продукти; вземания по сметки; парични средства и подобни активи, всяка от които изисква използването на специални методи за управление и контрол.

При определяне на оптималния размер на резервите, необходими за осигуряване на непрекъснат производствен процес, като се вземат предвид производствените планове, продуктовата гама, редовността на доставките на суровини, необходимостта от създаване на допълнителни резерви. Управлението на запасите е от първостепенно значение, както в технологичния, така и във финансовия аспект.

Всъщност запасите са имобилизирани средства, т.е. средствата по същество временно се оттеглят от икономическия оборот на предприятието. Въпреки че такова отклоняване на средствата е неизбежно, е необходимо да се стремим да минимизираме косвените загуби, произтичащи от това, свързани с обездвижването на паричния капитал, особено защото в редица случаи косвените загуби могат да станат и често стават преки загуби.

Сериозен проблем на финансовото управление е управлението на оборотни средства, намиращи се в незавършено производство и в процес на изграждане. Обемът на средствата, инвестирани в незавършено производство, се определя от технологията на производство, техническите и икономически характеристики, продължителността на производствения цикъл и други обективни фактори. Още по-голям проблем е замразяването на средствата, предназначени за изпълнение на инвестиционни проекти, чието финансиране традиционно и обективно се извършва на остатъчна основа. Този проблем придобива особена спешност в условията на нестабилни пазарни условия или при влошаване на макроикономическата ситуация.

Управлението на инвентаризацията на готовата продукция се извършва на базата на анализа на пазарната стокова ситуация, в съответствие с който се разработват прогнози за очакваните продажби за най-близкия период. Основната задача е да се предотврати претоварването (уреждане на готови продукти в складовете на предприятието) и по този начин да се отклони от оборота на значителна част от парите. В условията на пазара този проблем, както е известно, е един от най-острите и често възникващи.

Важна насока на процеса на управление на вземанията е контролът върху съмнителни и безнадеждни вземания от клиенти, чиято поява трябва да бъде обект на специално внимание от страна на финансовите мениджъри. При определяне на общия обем на съмнителните и лошите задължения се използват два основни метода. В първия метод основата е процентът на погасените вземания към обема на продажбите. При използване на втория метод се определя процентът на неплатените сметки до общия им обем.

Управлението на вземанията включва разработването на ефективна политика за доставчика на кредити на потребителите на своите продукти, която определя следните точки:

- срок на заема;
- критерии за кредитоспособност на купувача (критерии, по които доставчикът определя платежоспособността на купувача и

произтичащите от него опции за плащане);

- механизъм за създаване на резерви за лоши дългове;
- процедурата за извършване на плащания и санкции в нарушение на условията на договорите;
- система за отстъпка в случай на определени условия (сравнително кратка)
- срок на плащане за доставените продукти.

Основната задача на управлението на финансите на предприятието е да се определи оптималното съотношение между паричните средства и ценните книжа. При решаването на този проблем е необходимо да се вземат предвид както предимствата от формирането на определен запас от средства, така и загубите, свързани с тяхното съхранение, както и разходите за краткосрочно инвестиране на пари в ценни книжа и възможността за финансов риск, дължащ се на настоящата ситуация на фондовия пазар.

Съвременни начини за подобряване на финансовите аспекти на предприятията от аграрния сектор

На сегашния етап на икономическо развитие голям брой фактори влияят върху ефективността на използването на финансовите средства. От тях най-важните външни фактори са: неравенство в цените на селскостопанските продукти и материално-технически ресурси, високо ниво на данъци, криза на неплащане и високи лихви по банковите кредити, в резултат на което кредитните ресурси са просто недостъпни за повечето земеделски производители.

Следва да се отбележи, че цените на материалните и технически ресурси на промишленото производство и селскостопанските продукти оказват осезаемо въздействие върху икономическите показатели за ефективността на използването на финансовите средства на земеделските предприятия. Положението, което се развива в селскостопанския сектор в момента, е много неблагоприятно за местния селскостопански производител.

Чрез системата на цените най-малко около 100 млн. лв годишно се изтеглят от аграрния сектор на икономиката. и през следващите години тази сума ще нарасне до 115 млн. лв. По този начин цените са се превърнали в една от пречките за устойчивото развитие на земеделския производител.

Както и преди, размерът на субсидиите за възстановяване на част от разходите за закупуване на различни материални ресурси (резервни части, минерални торове, химически продукти за растителна защита и др.), чийто дял в производствените разходи е 66–68%, е недоста-

тъчен. възходяща тенденция поради повишените цени на придобиване. Този фактор се определя главно от динамичното нарастване на производствените разходи и съответно неблагоприятно засяга както общата ефективност на селскостопанското производство, така и ефективността на използването на финансовите аспекти в частност. Тоест, можем да кажем, че в по-голямата си част външни фактори оказват отрицателно въздействие върху дейността на едно аграрно предприятие, което води до намаляване на ефективността на използването на финансови средства.

Подобряването на ефективността на използването на финансовите средства в селското стопанство и неговото устойчиво възпроизводство са съществени условия за стабилното развитие на селскостопанския сектор на икономиката.

При повишаване на ефективността на оборотния капитал важните фактори спестяват материалните ресурси. При всички специфики на производственото потребление на материални ресурси в земеделските организации, в отраслите на растениевъдството и животновъдството, в различни райони и климатични зони на страната има общи насоки на тяхната икономика, които включват:

- подобряване на използването на материалната и техническата база на всички отрасли на земеделието, идентифициране на приоритетни области в осигуряването на машини и оборудване, суровини и материали, премахване на съществуващите дисбаланси;
- повишаване на плодородието на земята чрез регулиране на водния режим, въвеждане на научно обосновани сеитбообръщения и рационална система за обработка на почвата и торове, продуктивни сортове и хибриди и ефективна растителна защита от плевели, вредители и болести;
- разработване на енергоспестяващи и безотпадни технологии, основани на използването на високоефективно оборудване, висококачествени материални ресурси, високоефективни продукти за растителна защита, химически консерванти и др.;
- задълбочаване на специализацията и концентрацията на производството, прехвърлянето му към индустриална основа;
- развитие на агро-индустриалната интеграция на селскостопанското производство;
- разработване и развитие на система от научно обосновани стандарти и икономически и математически методи за плани-

- повишаване ролята на икономическите стимули за рационално използване на материално-оборотните активи на всички нива на управление;
- облекчаване на неравенството в цените на селскостопанските продукти и ресурсите, предоставяни на земеделските организации.

Заклучение

Финансирането на предприятията е система от парични съотношения, възникващи в процеса на формиране, разпределение и използване на парични средства (фиксиран и текущи активи, заплати, средства за натрупване и потребление, амортизационен фонд и др.).

От една страна, сериозността на кризисните явления в селското стопанство е обективна, тъй като селскостопанското производство зависи от почвените и климатичните условия, използването на биологични активи като средства и обекти на труда е сезонно и има остра липса на финансови ресурси.

От друга страна, спадът в производството и влошаването на социалния статус на селяните се дължат на неустановените системи на държавна, общинска и икономическа администрация.

Въз основа на анализа на съществуващата структура на планиране и финансово управле-

ние в аграрния сектор, можем да заключим, че съществуващата структура в повечето аграрни предприятия не отговаря на изискванията за модерни предприятия, осъществяващи финансово-икономическата си дейност в конкурентна пазарна среда.

Финансовото управление в селскостопанските предприятия включва използването на систематичен подход, при който всеки обект се разглежда като съвкупност от елементи, които имат цел, ресурси, директна и обратна връзка с външната среда.

Литература

1. Фролова, А., *Економическа ефективност на государственной финансовой поддержки сельскохозяйственных организаций*. Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. 2011.
2. Самуэльсон, П. *Економика*. Москва. 1992.
3. Вълканов, Н. *Развитие на производителността в българското селско стопанство след приемането на страната в ЕС*. ИПИ. 2014.
4. *Програма за развитие на селските райони в Република България 2014–2020 г.*
5. *Регламент (ЕС) № 1305/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г. относно подпомагане на развитието на селските райони от Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФЗРСР) и за отмяна на Регламент (ЕО) № 1698/2005 на Съвета.*

MODERN FINANCIAL ASPECTS OF BUSINESS ACTIVITY IN AGRICULTURAL SECTOR ENTERPRISES

Yanislav Andreev
Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria

Abstract

Currently, there are many problems faced by the Bulgarian agricultural sector, but the provision of financial resources to business entities in the industry deserves close attention. The unfavourable economic situation in the country as a whole cannot affect the financial support of the agrarian sector. This is reflected in the reduction of public resources, a significant discrepancy in prices for productive assets and sold agricultural products, reduction of loans granted to industry, and, as a result, the inability to ensure the autonomy of production. In this context, as a rule, a new approach is needed to organize financial support for the agrarian sector of the economy, to improve it by taking active measures at the level of agricultural enterprises, state and local governments and creating new financial and credit structures. All this necessitates the study of existing theoretical and methodological issues of financial support for the reproduction process in agriculture and the justification of new approaches to their solution in modern conditions. The purpose of the publication is to develop methodological approaches and practical recommendations for improving financial support for the agricultural reproductive process at the regional level. To achieve these goals it is necessary to solve the following tasks: the study of theoretical and methodological aspects of financial support for the process of agricultural reproduction, the study of current trends in the financial support of the agricultural sector in countries with developed market economies; identifying directions for improving the credit security of the agricultural sector in Bulgaria. The subject of the research is the current trends in financial support for agricultural production in Bulgaria.